

## A Krúdy-életmű stilisztikai vizsgálatai

2003-ban Nyíregyháza város úgy döntött, hogy a jövőben az eddigieknél sokkal erőteljesebben fogja ápolni Krúdy Gyula emlékét. Ezen elhatározásának alapját az adta, hogy az említett esztendőben emlékeztünk az író születésének 125., halálának 70. évfordulójára.

Az ebből az alkalomból megrendezett egyik kiemelkedően rangos tudományos találkozó házigazdája és megszervezője a Nyíregyházi Főiskola volt, még pontosabban *Pethő József*, Krúdy-kutató, valamint *Jenei Teréz*, a Tanítóképző Intézet vezetője. A színvonalas konferencia előadásai egy évvel később kötetben is megjelentek a Tinta Könyvkiadó Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához sorozatában *Stílus és jelentés* címmel.

A tanulmányok a Krúdy-prózára vonatkozó kutatások összegzései vagy újabb kutatási irányok kijelölői, mindenekelőtt a korszerű alakzatkutatások és a kognitív nyelvészet módszerei alapján.

A konferenciakiadványban betűrendben szerepelnek a szerzők. Az első tanulmányt Bencze Lóránt jegyzi, *Palócföld – XIX. század, Szepesség – XX. század, Székelyföld – XXI. század* címmel. Három szerző két-két novellájának az indítását vizsgálja. Ezek a tanulmány írója szerint mintapéldái a szónoki bevezetésnek (exordiumnak). Az elemzés példákkal illusztrálva a következő szempontok alapján történik: az alaphang megadása; a jóindulat megnyerése; a figyelem, az érdeklődés, a kíváncsiság felkeltése; a bevezetés szerkezete.

*Czetter Ibolya* vizsgálata tárgyául (*Stílusszintézis Krúdy Gyula Pesten lakott egy*

fuvalás című novellájában) egy kevésbé ismert művet választott, s azt mutatja be, hogy abban a stílusösszetettségen kívül (szimbolizmus, impresszionizmus, szecesz-szió) milyen egyéb jellegadó vonások fedezhetők fel. Mindezek elsősorban a hangulat-teremtés, illetve a hangulateltetés dekorativitásában vesznek részt, a szerző többek között az indázó mondat- és szövegszerkezetet, a jelzőhalmazt, az anaforikus, rekurrenciás mondatkezdést emeli ki. A tanulmány összegzésében megállapítja, hogy Krúdy epikája „zavarba ejtően bonyolult jelenség”, s akár egy novellában is megmutatható heterogén, nehezen körvonalazható, több, egymáshoz közel álló irányzat sajátosságait egyesítő, szintetizáló stílusa, s annak sajátos rétegzettsége.

*Eőry Vilma* dolgozatában (Egy Krúdy-mondatról. Mondatszerkezet, szövegszerkezet, pragmatikai jelentés) a Napraforgó című regényből egyetlen többszörösen összetett, 11 tagmondatból álló mondatot vett górcső alá. A mondat tartalmában szorosán kapcsolódik Nyíregyházához, még pontosabban Sóstóhoz. Szerkezete szerint pedig párhuzamba állítható a szöveg egész struktúrájával, a fejezetekkel, ami pedig arról tanúskodik, hogy a szerkezeti megfelelések a mondat és szöveg hangulatának hasonlóságát erősítik meg: a kevés feszültséget, a visszafogott, lassú tempót, a kissé álmos és álmodozó, emlékező hangulatot a maga végtelenségével.

*Gáspári László* tanulmánya (A minthás társítások funkciója Krúdynál) a subnexió és a konkatenáció funkcionális társulását

taglalja igen alaposan, példák sorával. Az eseményt vagy gondolatot kommentáló szubnexió – a klasszikus retorika bővítéses gondolatalakzata – mondatalakzatával bomlik le. Ez utóbbi a mondatot emlékképek asszociatív kapcsolatával viszi tovább és lazítja föl. A szerző bemutatja, hogy a minthás társításban miként tágul a tér és az idő, mosódik egybe a múlt a jelennel. Krúdy érett korszakának a novellái a rejtőzködő bánatok és ábrándok titkait hozzák felszínre és csillantják vissza a minthás társításokban.

*Jenei Teréz* azt tárja föl, hogy mi a szerepe a szabad függő beszédnek Krúdy Gyula Napraforgó című regényében (A szabad függő beszéd mint stílusalakító tényező Krúdy Gyula Napraforgó című regényében). Krúdynál a szabad függő gondolattal is találkozhatunk, sőt ez a gyakoribb, s az író ezek alkalmazásával visszaszorítja az epikus műfaj alapvető kellékét, a cselekményt. Cselekmény, jellemzés helyett hangulatokat, látomásokat, emlékeket közöl, sokszor nem a hagyományos időrendnek, hanem az emlékezésben megjelenő belső időszemléletnek megfelelően. A líraiság kifejezésének lehetőségét találja meg Krúdy a szabad függő beszédben.

Kemény Gábor A szakrális és erotikus viszonya Krúdy prózájában című előadásában két irányban vitte tovább a címben megadott fogalmak kapcsolatát. Egyrészt: a vallási és szerelmi motivika Krúdynak nemcsak Az útitárs című művében kapcsolódik össze, hanem már az 1910-es évek első felében keletkezett Szindbád-novellákban. Másrészt: a szakrális és az erotikus képzetkör nem csupán a nyelvi képekben, hanem a cselekményben és az azt kísérő-továbblendítő asszociációkban is összefonódik. Majd megállapítja és a későbbiekben bizonyítja, hogy Krúdy korához közelítve a két képzetkör kapcsolatában a szexualitás vallási eredetű képekben fejeződik ki. Az úti-

társ sikerrel ötvözi a vallásosat a profánnal, a modern életérzést a középkorissággal. A Szindbád-novellákból származó példák egyik csokrában például azt mutatja be a szerző, hogy a vallási-egyházi, illetve az erotikus motívumok a cselekménynek a szintjén kapcsolódnak össze. Másutt pedig a vallási mozzanatok Szindbád fantáziájában társulnak a nők, az udvarlás, az erotikum képzetköréhez. Az útitársban is három szinten nyilvánul meg a vallási és az erotikus motívumok kapcsolata: a cselekmény, az asszociációk és a nyelvi képek síkján.

*Pethő József* dolgozata („Az emlékezet, amely váratlanul, valahonnan ide tévedt.” Emlékezés és halmozás Krúdy N. N. című kisregényében) a mentális reprezentáció két aspektusának, az emlékezés aktusának, ezzel összefüggésben és főképpen: magának az emlékező Krúdy-szövegnek a modellálásához kíván hozzájárulni az N. N. halmozásainak vizsgálatával. A szerző mindezekelőtt az emlékezés reprezentációs folyamatának és a nyelvi reprezentáció összefüggésének a megvilágításához felvázolja a reprezentáció különböző szintjeit. A tanulmány másik kiindulópontja az a Locke-ig, Hume-ig visszavezethető belátás, hogy a gondolkodást az asszociáció két törvénye vezérli: a szomszédosság és a hasonlóság törvénye. A szerző mindezek alapján mutatja be a kisregény halmozásait, gazdagon illusztrálva és értelmezve.

*Szabó Zoltán* joggal állapítja meg tanulmánya bevezetőjében, hogy érdemes a századforduló egy-egy írójának szecessziós stílusát vizsgálni, különösképpen Krúdyét (Az indázás stílusformái Krúdy prózájában). Az indázás, vagyis a hullámzó, kígyózó, görbülő vonalvezetés a szecesszió legfeltűnőbb stílusjegye, valamennyi művészeti ágban, így a szépirodalomban is érvényesül. Az indázó mondat- és szövegszerkesztés és a belőlük fakadó zeneiség díszítő jellegű, és így része

a századforduló általános szépségkultúrájának. Krúdy is kedveli az indázó, kigyózó, görbülő, kanyaruló tárgyakra, illetőleg vonalakra és az azokhoz hasonló mozgásokra utaló szavakat, mint amilyen például a fodor, kacskaringó, fürtös, keringőzik, ringatózik. Jellemző még a bővülve továbbhullámzó szerkezet: az egymást követő ívek egyre hosszabbak, terjedelmük növekszik. A vizsgálatok összegzésének egyik lehető szempontja az összehasonlítás, a szecesszió más íróinak indázási formáival való egybevetés.

*Szathmári István* egy vallomással indítja tanulmányát. Eszerint őt Márai vitte Krúdy felé. Krúdyról – Márai szemével című tanulmányában azt mutatja be teljes részletességgel és filológiai alaposággal, hogy Márai miként látta, hogyan értékelte Krúdyt. Ugyanis Arany, Kosztolányi és Babits mellett Krúdy mindig ott szerepel a Márai által legnagyobbként tartott és legolvasottabb írók, költők között. A szerző igen pontosan és aprólékosan járt el. Összegyűjtötte Márainak a Krúdy életművével, egyes műveivel foglalkozó írásait, valamennyi megállapítását egészen a legkisebb utalásokig. Márai krúdyzmusnak nevezte el azt az ábrázolásmódot, amellyel egyszerre tudott beszélni a mitikusról, a „szürrealizmusról”, az élet álomszerű cselekményeiből párolta le ezen a módon a hűvér valóságot Márai két fő vonását emelte ki Krúdynak: a sajátos atmoszférateremtést és a még sajátosabb Krúdy-zenét. A tanulmány szerzője bemutatja, hogy Krúdy végigkísérte egész életpályáján Márait, számára követendő példakép, minta volt, a magyar irodalom „titkos, szépséges áloévirág”-jának és világirodalmi hangsúllyal megszólaló írónak tartotta.

*Szikszainé Nagy Irmát* Krúdy olvasása közben a szövegek retorizáltsága fogta meg, így ezt vizsgálja (Retorikus kérdésfunkciók Krúdy az Útitárs című kisregényében). En-

nek egyik forrása a kérdéshalakzatok bősége. Elsősorban a tűnődő kérdés kap domináns szerepet, amely a hősök és a környezet bemutatásának gyakori eszköze. A dolgozat írója megállapítja, hogy értelmetlen a kérdéshalakzatok merev kategóriákba sorolása, hiszen ezek csak a szövegkontextus függvényében értelmezhetők. Másrészt Krúdynak ebben az impresszionista és szecessziós stílusú kisregényében gyakori a kérdéshalakzat-használat, s ennek az okát a funkcionális stilisztika jegyében meg is adja szerző: ez teljes összhangban van a mű dezillúziót árasztó atmoszférájával, nemcsak a valóságban, hanem az álmokban, az emlékekben; az utazás patetikus légkörével, a hős fanyar elégedetlenségével, állandóan elbizonytalanodó magatartásával.

*Tátrai Szilárd* Műfaj és stílus című tanulmányának a bevezetőjében két alapvető megállapítást tesz, s ezzel közvetve munkájának célját is kitűzi. Az egyik: egy szépirodalmi szöveg stílusának értelmezési lehetőségeit befolyásolja annak műfaji besorolása. A másik: Krúdy Gyula bizonyos Szindbád-szövegeinek és Kosztolányi Dezső bizonyos Esti Kornél-szövegeinek műfaji besorolása körül bizonytalanság érzékelhető. A szerző azt a kérdést boncolgatja, hogy a két mű regényként vagy novellakötetként értelmezhető-e, majd emellett érvel, hogy a Szindbád ifjúsága inkább a novellaciklus műfajába, az Esti Kornél pedig inkább az összetett regény műfajába sorolható. Erre a végkövetkeztetésre a műfajjelölő paratextusok, a címek, fejezetcímek alapján, valamint a két mű narrációs megoldásai alapján jut.

*Tolcsvai Nagy Gábor* A képzeleti jelentéstana Krúdy műveiben című tanulmányában Krúdy stílusát annak a 19–20. század fordulóján és azt követő két-három évtizedben a magyar irodalomtörténetében végbement átalakulásnak a részeként elemzi, amely a nyelvhez és a szöveghez való vi-

szonyt alapvetően megváltoztatta. Krúdynam ebben a folyamatban betöltött szerepéről megállapítja: „Krúdy Gyula ennek a századforduló utáni (magyar) irodalmi közegnek alkotó létrehozói közé tartozott.” Tolcsvai Nagy az író sajátos prózai nyelvének legfontosabb jellemzőjét az elbeszéltségben jelöli meg, majd ezt a jellegzetességet vizsgálja Az útítárs című kisregény példáján, a kognitív nyelvészet holista irányát és az irodalmi hermeneutikát (főképp Iser irodalmi antropológiáját) összekapcsoló elméleti keretben. Az elemzés eredményét a szerző a következőkben összegzi: Krúdy a magyar nyelv korábban felderítetlen jelentésbeli, szövegtani lehetőségeit megvalósítva az önmegértés és a világleírás korábbi magabiztosságára kérdez vissza. „E visszakérdezés eredménye a személyiség körvonalainak elbizonytalanodása, viszonyként való értelmezése.”

V. *Raisz Rózsa* Szövegszerkezeti és stílusjellemzők címmel Krúdy egyik remekművét, az Őszi versenyek címűt taglalja, még pontosabban a szöveg néhány szerkezeti egységén mutatja be annak stílusjellemzőit. Bár alapvetően az elmúlás, a rezignáció, a melankólia az uralkodó hangvétele, azonban az ironia, sőt a gúny is megjelenik bizonyos részekben, a nyelvvaltozatok terén pedig a sztenderd, illetve a városi népnyelv

és a lóversenypályák egy-egy szakszava is felbukkan. Összességében a kisregény stílusstruktúráját makro-, mezo-, mikroszinten egyaránt az összetettség és a hierarchizáltság jellemzi, szociokulturális rétegzettség szerint pedig a választékosság.

A kötet bizonyíték arra, hogy a konferencia szervezőinek céljai sikeresen megvalósultak, hiszen a tanulmányok nemcsak az elméleti-módszertani továbbgondolási lehetőségeket mutatták be, hanem jelentősen hozzájárulnak a Krúdy-életmű eddiginél alaposabb stilisztikai interpretációjához.

Bátran állítható, hogy a könyv ragyogóan szolgálja Krúdy prózájának alaposabb, eredményesebb, az olvasáshoz is kedvet adó oktatását, értékeihez méltó, jobb megismerését. Magam nyíregyháziként különösen bízom abban, hogy városunk, megyénk érdeklődő diákjai, irodalombarátai megismerkednek e könyvvel, hiszen a stílus és jelentés „helyi értékei” között egyik legbecselesebb örökségünk Krúdy életműve. Ennek megértéséhez segíti hozzá minden olvasóját az ismerttetett munka.

Jenei Teréz–Pethő József (szerk.): Stílus és jelentés. Tanulmányok Krúdy stílusához. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2004. 116 p.

*Minya Károly*

## „tenyered melegében / hiányoddal / alszom el”

Kovács katáng Ferenc új kötetéről

E szép lírai idézetet választottam mottóul *Kovács katáng Ferenc* új kötetét bemutatóndó. A soha ne kérj bocsánatot című könyv a szerző lírai életművébe enged bepillantást. Eddig is ismeretes volt, hogy a novelláskötetekbe versek is bekerültek, de a színdarabok, a drámaértelmezések, a sok-sok norvég-

ból lefordított mű után, most először jelentkezett csak és kizárólag versekből összeállított könyvvel.

A fentebb idézet néhány sor nemcsak frappáns megfogalmazásával, aforisztikus tömörségével fogott meg, hanem egyben igen jól összefoglalja azt a szemléletet, vi-